

WYROK Z DNIA 2 LUTEGO 2012 R.

II KO 80/11

Oceny „potrzeby” wznowienia postępowania w związku z rozstrzygnięciem organu międzynarodowego (art. 540 § 3 k.p.k.) dokonywać należy zawsze w realiach konkretnej sprawy i wykluczone jest automatyczne stosowanie tego przepisu w każdej sprawie, w której organ międzynarodowy rozstrzygnie o naruszeniu przez Polskę przepisów prawa międzynarodowego. „Potrzeba” ta może zachodzić wówczas, gdy przedmiot rozstrzygnięcia tego organu dotyczy głównego nurtu procesu.

Przewodniczący: sędzia SN E. Strużyńska.

Sędziowie SN: J. Szewczyk (sprawozdawca), W. Wróbel.

Sąd Najwyższy w sprawie Jacka M., w przedmiocie stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego, po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 2 lutego 2012 r., w trybie art. 544 § 2 i 3 k.p.k. w zw. z art. 21d ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 – 1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2007 r. Nr 63, poz. 425 ze zm. – zwanej dalej ustawą lustracyjną), wniosku obrońcy Jacka M. o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 30 maja 2006 r., utrzymującym w mocy orzeczenie Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 5 stycznia 2006 r.,

- I. wznowił postępowanie i uchylił zaskarżone orzeczenie oraz utrzymane nim w mocy orzeczenie sądu pierwszej instancji, a sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania;
- II. zarządził zwrot opłaty od wniosku na rzecz wnioskodawcy.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w W., orzeczeniem z dnia 5 stycznia 2005 r., stwierdził, że Jacek M. złożył niezgodne z prawdą oświadczenie, o którym mowa w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944 – 1990 osób pełniących funkcje publiczne. Orzeczenie to w dniu 30 maja 2006 r., po rozpoznaniu odwołania wniesionego przez obrońcę lustrowanego, zostało przez Sąd Apelacyjny w W. utrzymane w mocy. Postanowieniem z dnia 22 maja 2007 r. Sąd Najwyższy oddalił kasację obrońcy osoby lustrowanej. Ponadto postanowieniem z dnia 14 maja 2010 r. oddalono wniosek o wznowienie postępowania lustracyjnego, złożony na podstawie art. 21d ust. 2 pkt 2 ustawy lustracyjnej.

Prawomocnym wyrokiem z dnia 14 czerwca 2011 r., skarga nr 52443/07, Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu (Sekcja Czwarta) stwierdził, że w postępowaniu lustracyjnym prowadzonym wobec Jacka M. nastąpiło naruszenie art. 6 § 1 w związku z art. 6 § 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Jednocześnie ETPC orzekł, że „stwierdzenie naruszenia stanowi samo w sobie wystarczające zadośćuczynienie za jakąkolwiek poniesioną szkodę niematerialną”.

Wniosek o wznowienie postępowania lustracyjnego złożył obrońca Jacka M. Odwołując się do treści strasburskiego wyroku i powołując jako podstawę prawną swojego stanowiska art. 21d ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 – 1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2007 r. Nr 63, poz. 425 ze zm.) i art. 540 § 3 oraz art. 542 § 1 i art. 544 § 2 k.p.k., zażądał uchylenia orzeczeń sądów obu instancji w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K.

Nadto obrońca wniósł o zasądzenie na rzecz lustrowanego od Skarbu Państwa dotychczas poniesionych kosztów oraz dopuszczenie dowodów z akt sprawy i odpisu wyroku ETPC z dnia 14 czerwca 2011 r., nr 52443/07.

W pisemnej odpowiedzi na wniosek, Dyrektor Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wniósł o stwierdzenie, że brak jest podstaw do wznowienia w trybie art. 21d ustawy lustracyjnej i art. 540 § 3 k.p.k. prawomocnie zakończonego postępowania lustracyjnego wobec Jacka M. W uzasadnieniu podniósł m.in., że nie zachodzi potrzeba wznowiania konkretnego postępowania lustracyjnego, bowiem wątpliwe jest, czy stwierdzone przez organ strasburski naruszenie było istotne dla „głównego nurtu procesu”, a nawet gdyby tak było nie wykazano, że skutkowało ono „niesłusznnością orzeczenia”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniosek o wznowienie postępowania lustracyjnego zasługuje na uwzględnienie.

Przepis art. 540 § 3 k.p.k. stanowi, że „postępowanie wznowia się na korzyść oskarżonego, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej

ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską”. Regulacja ta znajduje zastosowanie do spraw lustracyjnych (art. 21a ust. 1 ustawy lustracyjnej).

Jakkolwiek oceny „potrzeby” wznowienia postępowania na podstawie art. 540 § 3 k.p.k. dokonywać należy zawsze w realiach konkretnej sprawy i wykluczone jest automatyczne stosowanie tego przepisu w każdej sprawie, w której organ międzynarodowy rozstrzygnie o naruszeniu przez Polskę przepisów prawa międzynarodowego, to jednak „potrzeba” wznowienia procesu zachodzi niewątpliwie wówczas, gdy przedmiot rozstrzygnięcia tego organu dotyczy „głównego nurtu procesu” (zob. wyrok SN z dnia 23 kwietnia 2009 r., II KO 63/08, LEX nr 507963; M. Wąsek – Wiaderek: Wznowienie postępowania karnego w następstwie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Studia i Analizy Sądu Najwyższego, tom IV, Warszawa 2010, s. 277 – 304).

W sprawie dotyczącej Jacka M. ETPC stwierdził, że z powodu niejawności dokumentów i ograniczenia osobie lustrowanej dostępu do akt sprawy (szerzej o niemożności kopiowania materiałów zawartych w aktach sądowych, konieczności czytania dokumentów poufnych jedynie w „tajnym archiwum” sądu lustracyjnego, zakazie wynoszenia z „tajnego archiwum” własnych notatek i poleganiu tym samym wyłącznie na własnej pamięci – w pkt 40, 41, 42 uzasadnienia), jak również uprzywilejowanej pozycji Rzecznika Interesu Publicznego w postępowaniu lustracyjnym, możliwości udowodnienia przez Jacka M., że kontakty, jakie miał ze „służbami komunistycznymi bezpieczeństwa”, nie oznaczały „umyślnej i tajnej współpracy”, były poważnie ograniczone. Zwracając uwagę na szczególny kontekst postępowania lustracyjnego i na skumulowane zastosowanie wskazanych zasad, Trybunał uznał, że w praktyce sąd nałożył nierealistyczne obciążenie na skarżącego i nie przestrzegał zasady równości stron w postępowaniu sądowym (pkt 45

uzasadnienia). W konsekwencji przyjął, że postępowanie lustracyjne prowadzone wobec Jacka M. nie było sprawiedliwe, doszło więc do naruszenia art. 6 § 1 w zw. z art. 6 § 3 EKPC, czyli wystąpiło naruszenie prawa do rzetelnego procesu, zasady równości stron i prawa do obrony.

Przytoczone wypowiedzi ETPC nie pozostawiają wątpliwości, że stwierdzone naruszenia proceduralne jak najściślej łączą się z „głównym nurtem procesu” i to w jego newralgicznej części. Naruszenia te, co oczywiste, miały strukturalny i kompleksowy charakter i tym samym mogły wywrzeć wpływ na treść kwestionowanego rozstrzygnięcia lustracyjnego. W tych warunkach „potrzeba wznowienia”, o której mowa w art. 540 § 3 k.p.k., jawi się jako nieodzowna.

Nie przekonała Sądu Najwyższego argumentacja Dyrektora Biura Lustracyjnego, iż ograniczenie możliwości procesowych Jacka M. i jego obrońcy, które skutkowało naruszeniem wspomnianych przepisów Konwencji „nie musiało *in concreto* spowodować faktycznego upośledzenia ich uczestnictwa w procesie”, gdyż zarówno lustrowany jak i jego obrońca prowadzili czynną obronę we wszystkich etapach zakończonego postępowania lustracyjnego.

Następstwem przedstawionych rozważań stało się uchylenie orzeczeń sądów obu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K., zgodnie z właściwością (rzeczową i miejscową) przewidzianą w art. 63a ust. 4 ustawy lustracyjnej oraz § 1 pkt 8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 lutego 2007 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 224).

W toku powtórnego rozpoznawania sprawy zajdzie potrzeba ponownego przeprowadzenia przewodu sądowego, w trakcie którego unikać należy zachowań, które legły u podstaw niniejszego rozstrzygnięcia. Warto

przypomnieć, że z treści postanowienia Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 27 marca 2008 r. wynika, że dokumenty sporządzone w toku postępowania lustracyjnego, jak też materiały wytworzone przez organa bezpieczeństwa Państwa PRL w rozpoznawanej sprawie nie są już objęte klauzulą tajności.

O zwrocie uiszczonej przez wnioskodawcę opłaty od wniosku o wznowienie postępowania orzeczono po myśli art. 15 ust. 2 ustawy o opłatach w sprawach karnych (Dz. U. z 1983 r., Nr 49, poz. 223 ze zm.). Natomiast o zasadności wniosku o zwrot dotychczas poniesionych kosztów przez Jacka M. rozstrzygnie Sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie.